

DEDEKORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research
Sayı Issue 31 • August August 2023
www.dedekorkutdergisi.com

DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut546>

Araştırma Makalesi/ Research Article

Kişiliğin Şiirlere Yansıması: Âşık Ömer

Reflection of Personality in Poems: Âşık Ömer

Öz

Âşık Ömer 17. yüzyıl saz şairlerindedir. Âşık şiiri geleneğinin kendine mahsus sanatsal özelliklerle güçlü olduğu dönemde yetişmiştir. Ancak dönemin diğer âşıklarından farklı olarak o hem divan hem de halk şiiri türünde eserler vermiştir. Çok üretken bir şair olan Âşık Ömer şiirlerini Divan'ında bir araya getirmiştir. Yazdığı şiirlerin sayıca çokluğu ve niteliği ile hem Divan hem de Âşık edebiyatı şairlerinin en önemli temsilcilerinden sayılmayı başarmış olup bu yönüyle ender bir şahsiyettir. Şairlerin bir gerçek dünyada insan olarak kimliği, bir de zihnindeki kurgusal dünyada kelimelerle oluşturduğu kimliği vardır. Bu çalışmada şu soru üretilmiş ve Âşık Ömer özelinde cevabı aranmıştır: "Şairin gerçek hayattan beslenerek oluşturduğu kurgusal metinler, onun gerçek kimliğiyle ilgili bilgiler barındırabilir mi?" Normal şartlarda sanat kaygısı yüksek metinlerde kurgusallık üst düzeydir. Ancak bir gelenek edebiyatı olan halk şiiri toplumsallığı önceler. Bu sebeple halk şiiri özelinde sorumuzun cevabının olumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Bu şiirler icra edildiği ortamı yansıttığı gibi, icracısı olan şairin ruh halini, kişilik özelliklerini, hayata bakış tarzını da yansıtmaktadır. Bu bağlamda hayatı hakkında sınırlı bilgilere sahip olduğumuz Âşık Ömer'in şiirlerinden hareketle yaptığımız tespitlerin onun gerçek kişiliğiyle ilgili olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Âşık Ömer, Şiir, Tema, Karakter.

Abstract

Âşık Ömer is one of the 17th century instrumental poets. He grew up in a period when the tradition of minstrel poetry was strong with its own artistic features. However, unlike other minstrels of the period, he produced works in both divan and folk poetry genres. Âşık Ömer, a very productive poet, collected his poems in his work Divan. With the number and quality of the poems he wrote, he has managed to be considered one of the most important representatives of both Divan and Âşık literature poets, and in this respect, he is a rare personality. Poets have an identity as humans in the real world, and an identity they create with words in the fictional world in their minds. In this study, the following question was posed and the answer was sought in the case of Âşık Ömer: "Can the fictional texts created by the poet based on real life contain information about his real identity?" Under normal circumstances, fictionality is at a high level in texts with high artistic concerns. However, folk poetry, which is a traditional literature, prioritizes sociality. For this reason, it has been concluded that the answer to our question is positive in the case of folk poetry. These poems not only reflect the environment in which they are performed, but also the mood, personality traits and way of looking at life of the poet who performs them. In this context, it has been concluded that the findings we made based on the poems of Âşık Ömer, about whose life we have limited information, may be related to his real personality.

Keywords: Minstrel Ömer, Poem, Theme, Character.

Ahmet Dağlı*

Sorumlu Yazar Corresponding Author

* Doç. Dr.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat

Fakültesi, Samsun/Türkiye

Elmek: ahmet.dagli@omu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3166-2544

Makale Geçmişi Article History

Geliş Tarihi: 02.06.2023

Kabul Tarihi: 13.08.2023

E-yayın Tarihi: 31.08.2023

Atıf/Citation:

Dağlı, A. (2023). Kişiliğin Şiirlere Yansıması: Âşık Ömer. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (31), s. 197-206.

Giriş

Her coğrafya, iklimi, yeryüzü şekilleri ve doğal kaynaklarından oluşan karakteristik özellikleriyle, üzerinde yaşama imkanı sağladığı insan topluluklarına belirli tarz hayat biçimleri yaratır, onları öyle yaşamaya zorlar. Bu sayede özellikle toprağa bağlı yaşam süren toplumlarda, insana özgü kişilik farklılıkları¹ gibi topluma özgü karakteristik özellikler gelişir.

Edebî eserler tarih metinleri ya da bilgilendirme metinleri değildir. Onlar duygulara hitap etmek amacıyla vücuda getirilen, insanların yaşadıkları gerçeklerin duygusal yönlerine hitap eden metinlerdir. Kurgulanışlarında bilgi aktarma değil, dil ile-söz ile sanat icra etmek amaçlanır. Bu yüzden onları yazıldığı dönemin tarihine kaynak olarak kabul etmek yanlış sonuçlara sebep olabilir. Bununla birlikte onların edebî eser olması, ait oldukları toplumun gerçeklerinden uzak oldukları anlamına gelmez. Müelliflerin eseri inşa ederken ilham kaynakları, dönemlerinde yaşanan tüm sosyal olaylardır, kültürel birikimlerdir.

Aynı şekilde müelliflerin bir insan olarak varlığı, bir de zihnindeki kurgusal dünyada kelimelerle oluşturduğu kimliği vardır. Sonuçta edebî metinler şairin yaşadığı hayatın şekillendirdiği mizacı, karakteri ve kişiliğiyle gerçek bir insanın, gerçek hayattan esinlenmelerle oluşturduğu kurgusal metinlerdir. Gerçek hayattan beslenerek oluşmuş kurgusal metinler gerçeği yansıtabilir mi? ya da şairin kurgusal metinleri onun gerçek kimliğiyle ilgili bilgiler içerir mi?

Halk şairleri/âşıklar da bu tarz toplumların içinde doğmuş, kişilikleri o toplum tarafından yoğurulmuş kişilerdir. Ancak onlar bir ferdi olduğu toplumun diğer insanlarından farklı olarak etraflarında tüm olup bitenleri iyi gözlemleyen ve ustaca bir dille bunları dile getiren yaratılıştadırlar. Onlar sayesinde halkın acıları, özlemleri, beklentileri, sevinç ve hüznüleri dile getirilmiş, onların hissiyatları kelimelerle vücut bulmuş olur. Dolayısıyla çağlar öncesinde yaşamış bir âşığın şiirlerinde dönemdeki halkın sosyo-kültürel hayatını, devlet yönetiminin yansımalarını, inanç ve değerlerini, hâsılı topluma ait pek çok konuyu bulmak mümkün olabilir. Aynı şekilde şairin hayatı boyunca yazdığı ve söylediği şiirlerin satır aralarında onun kendi kişiliğinin izleri de saklı olabilir. Çünkü kişilik insanın kendi isteğine göre inşa edilen bir tercih değil, genetik özelliklere eklenen sosyo-kültürel ortamın etkileri neticesi oluşan doğal bir oluşumdur. Bu anlamda Köroğlu'nun yiğitliği, Dadaloğlu'nun boyun eğmezliği, Karacaoğlu'nun doğaya ve güzellere olan düşkünlüğü, Dertli'nin hayata hüznü taraflı bakışı, Sümmâni'nin tasavvufa yönelişi, Âşık Şenlik'in vatan sevgisi hep bir kişiliğin yansımasıdır, şairden tercihten bağımsız olarak ortaya çıkan üslup biçimleridir.

Bu çalışmada edebî eserlerin şairlere özel olarak şekillenmesinin kaynağını oluşturan sosyo-genetik faktörlerin varlığını dikkate alarak eserlerde müessirlerin izlerini arama, satır aralarında onların kişiliklerinin yansımalarını belirleme çalışması yapılmıştır. Seçtiğimiz sanatkar Âşık Ömer'dir.

Hem halk edebiyatı hem de klasik Türk edebiyatı nazım şekilleriyle şiirler yazmış olan Âşık Ömer, aruz vezni de hece vezni de oldukça usta bir şekilde

¹ "Kişilik, bireylerin düşünce, duygu ve davranış gibi psikolojik tepkilerindeki ve farklılıkları belirleyen sadece yaşanan an, içinde bulunulan biyolojik durum veya sosyal ortam ile açıklanamayan biçimde süreklilik gösteren özellikler ve eğilimler" olarak tanımlanmaktadır (Aktaran: Taymur-Türkçapar, 2012: 155)

kullanmıştır. Ancak daha çok halk şairi olarak tanınan Âşık Ömer, klasik Türk edebiyatının en hacimli divanlarından birine de sahip şairlerindedir. Bilinen altı nüshası olan Âşık Ömer'in iki binin üzerinde şiiri yer almaktadır. şiirlerinde ele aldığı konular oldukça geniştir. Yaşadığı dönemde birçok padişahın yönetimine şahit olmuş Âşık Ömer'in şiirlerinde sevgili anlayışı, nefreti, bedduaları, insana bakışı, okuma aşkı, savaşları ele alan şiirlerine bakarak onun kişilik özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunmaya çalışılmıştır.

Âşık Ömer'in Hayatı

Âşık Ömer 17. yy saz şairidir; Doğum tarihi 1621'dir. IV. Mehmet, II. Süleyman, II. Ahmet ve II. Mustafa devirlerinde yaşamıştır. Ölüm tarihi hususunda ise çoğu araştırmacı hemfikir olup 1707 tarihini göstermektedir.

Kendim Gözlevli Ömer'dir ismim
Tâ levh-i kalemden yazıldı resmim
Bir katre meniden var oldu cismim
Cennet'ül-me'vâya uğradım geldim.

(Elçin, 1987: 20)

Bu dörtlükteki "Kendim Gözlevli Ömer'dir ismim" mısrasından hareketle nereli olduğu hakkında iki farklı düşünce ortaya atılmıştır. Mehmet Fuat Köprülü ve onunla aynı fikirde olan Saadettin Nüzhet Ergun ve yine Türkiye'de yapılan çalışmaların sahiplerinin bir kısmı onun Konya'nın Hadim ilçesine bağlı Gözleve kasabasından olduğunu savunurken Yurtdışında yapılan çalışmalarda ve şükrü Elçin'in çalışmalarında onun Kırım'ın Gözleve şehrinden olduğu söylenmektedir (Elçin, 1987: 3).

Âşık Ömer bâdeli âşıklardandır.² Kendi kendini yetiştirmiş veya iyi bir medrese tahsili ile asrının diğer şairleri arasındaki seçkin yerini almıştır. Edebiyatımızda ün yapmış, başta Fuzuli olmak üzere birçok şairin ve Hâfız'ın divanını okumuş, Sâdî'nin Gülistan'ını okuyup anlayacak kadar Farsça da öğrenmiştir. Gevherî ve Karacaoğlan'la birlikte halk tarafından benimsenme açısından özel bir yere sahiptir (Karahan, 1991: 1). Yazdığı şiirlerinden anlaşıldığı üzere bir ordu şairi olarak karşımıza çıkan 17. yüzyılın bu büyük şairi bazı sınır kalelerinde bulunmuş, hatta bazı savaşlara da katılmıştır. Yine eserlerinden anlaşıldığı üzere Anadolu, Rumeli, Bağdat ve Rus illerini dolaşmıştır. İlk önce Adli mahlasını kullanan şairin Ömer mahlasını daha sonra tercih ettiği anlaşılmaktadır. şiirlerinde Bağdat'tan Tuna boylarına kadar geniş bir coğrafyada gezdiği anlaşılan Âşık Ömer 1707 yılında İstanbul'da ölmüştür. Türbesinin Yemiş İskelesi'nde olduğu rivayet edilmektedir (Karasoy-Yavuz, 2003: 178).

İnsanlara Bakışı

Toplumsal yozlaşma Türk toplumunda her yüzyılda şairlerin şikayet ettiği konu olmuştur. şairlerin hangi yüzyılda olursa olsun ortak kanaati, toplumun öncesine göre bozulmaya devam eden bir süreç izlemesidir. Âşık Ömer de her şair gibi bu konuda bigâne kalmamış, toplumdaki yozlaşmalara, değişme ve bozulmalara dikkati çekmiştir. İnsanların özellikle namus edep hayâ konusunda ölçüyü kaçırmaması ve bunun Müslüman bir toplumda olması, bu konularda hassas olan mütedeyyin şair

² Bu rüyanın mahiyeti için bkz. (Elçin, 1987: 4-5)

ruhunu derinden yaralamıştır. Şairin aşağıdaki dördlükte, umudu yitirmiş bir psikolojiyle sert ifadelerle toplumu eleştirdiğini görüyoruz.

Kalmadı ırz u hayâ
Kalmadı hiç namus u ar
Baş ayak belli değil
Meydana düştü ortalık (Ergun, 1936: 52)

Ancak toplumun önde giden insanlarından olarak şairler toplumunu eğitmeyi, iyiye, güzele yönlendirmeyi görev edinirler. Âşık Ömer yaşadığı toplumdaki yozlaşma karşısında umudunu yitirecek seviyeye gelse de insanlara öğüt verme misyonunu elden bırakmamıştır:

Mevlâ'nın verdiği kanaat gerek
Gönül çok isterken az elden gitti. (Ergun, 1936: 87)

Yozlaşmaya yüz tutmuş gönülleri kendine getirebilecek konuların başında ölüm gelmektedir. Ölüm tüm ürkütücülüğü ile insanoğlunun her an yanı başındadır. Buna rağmen yaşamını hiç ölmeyecekmiş gibi geçirmek ve dünya nimetlerine çok tamah etmek insanoğlunun hep yaptığı şeydir ve aslında haksızlıkların, günahların kaynağı da budur. Bu evrensel konu, ölümün korkunçluğu, sonrasında da hesap gününün varlığı şairleri derinden etkiler. Duyguların ifadesi olan edebiyat sanatında insanı en çok etkileyen, duygulandıran konu olan ölüm, gerek korkunçluğu, gerek insanın ölüm karşısındaki çaresizliği, en önemlisi de haksızlık yapan insanları kendine getirebilecek bir konu olmasından dolayı şairlerin çok işlediği konu olmuştur. Âşık Ömer dinî duyguları kuvvetli bir şair olarak zaman zaman ölümü insanlara hatırlatmıştır:

Gel haberdar ol kamu ahval-i âlemden gönül
Gafil olma ibret al Havva ü Âdem'den gönül
Cümle mahlûkat ecel camın içer bi-ihtilaf
Kimse kurtulmaz cihanda yas ü matemden gönül (Ergun, 1936: 215)

Tüm insanlar ölümü öncesiyle sonrasıyla her şeyiyle bilir. Ancak Âşık Ömer dördlüğünde ölümden kurtuluş olmaması konusunu ilk insana kadar götürmüş, ondan kurtulan olmadığını böyle anlatmıştır. Bu insanoğlunun İnsanların gaflet uykusunda olduğuna dikkat çeken Âşık Ömer, insanlara ecel şerbetini içmeden yani geç kalmadan bu dünyaya niçin geldiklerini hatırlamalarını salık veriyor.

Şairlik Anlayışı

Âşık Ömer küçük yaşta tahsil görmeye başlamış, iyi bir eğitim almış, Kuran'a Arapça-Farsça'ya İslami ve tasavvufi ilimlere, divan edebiyatına hâkim bir şairdir. İnsanın önce kendine bakması ve kendini geliştirmesi gerektiğini izah etmeye çalışmıştır. Ama bunca tahsilden öğrendiği şey kendisini de bir çobana benzetererek şair olamayacağını söyleyecek kadar tevazu olmuştur. O şairliğin doğuştan gelen bir istidat olduğuna inanan biridir. Çalışmayla, tahsille de şair olunamayacağını farkındadır. Bunun Allah vergisi bir yetenek olduğunu, eğer bu verilmemiş ise asla şair olunamayacağını aşağıdaki şiirde bir poetika gibi ifade etmiştir. Bu şiir ona şairlik yeteneği kazandığı rüyasını hatırlatmaktadır:

Sandık içre saklasan tuncu olur mu sim ü zer

Merkebe taykur sine bend uyar mı simden eğer
Kâfirin kalbide olur mu zerrece nurdan eser
Mülhid imana gelir mi kail olmaz putperest

Leyl gibi ömrü geçer hay ile hem huy ile
Kıptıyan şahin olur mu bu kıyafet huy ile
Necaset kargasını bir mi görürsün toy ile
Saksağan kumru mu olur verse yüz bin kerkenes

Aslı şahin ile asla arada olmaz doğan
Bin kez ördek yedirmekle aslına çeker heman
Sana şairlik yaraşmaz ey çoban oğlu çoban
Sana bir mahlas takayım desinler âşık-ı mes (Ergun, 1936: 296)

Sadık âşık olanlara seslendiği aşığıdaki mısralarda söz kand-ı nebattır yani bitki şekeri gibidir. Şaire göre “şiiir bir pazar yeridir ve şair bu pazar da yahşı yani güzel söz alıp satmalıdır.

Sadıkane âşık isen dinle pendim tut onat
Yahşısın derc eyle kalbinde kemın yabana at
Söz bir ar’adır içinde bulunur kana-i nebat
İş bu bazarın metam yahşı al hem yahşı sat
Neyler ol arif sözü kim olmaya onda sebat
Şiiir oldur kim ola hail onda rumuz müşkülât

Yalnız Mecnun anılmaz yanında Leyla gerek
Dağlar anıldığı yerde La-Cerrem sahra gerek
Arif isen sözü çift et tek koma sevda gerek
Şair olan kişide çok türlü istiğna gerek
Neyler arif ol sözü kim olmaya anda sebat
Şiiir oldur kim ola hal anda rumuz müşkülât (Karasoy-Yavuz, 2010: 129).

Âşık Ömer bu mısralarıyla şairlerin çok yönlü ve kelime hazinesi geniş olmaları gerektiğini söyler. Ona göre şair sözünde tutarlı olmalıdır. Şiiirde manası gizli işaretler olan rumuzlar kullanılmalıdır. Kendisi de şiiirlerinde bunlara uymakta, çoğu şiiirinde nükteli sözler kullanmaktadır.

Beli dedikleri her cane kalmam
Kâmilin yanında bir nesne bilmem
Bin cevap söylese aynıma almam
Hele ben böylece ettim izani

Der ki Âşık Ömer sade sözleriz
Postumuzun abdalıyız gözleriz
İle-i hakikatte biz canı özleriz
Tekkeyi aşk içre yolu erkanı. (Albayrak, 2006: 66)

Bu şiiirde kendisinin kâmil insanın ilimle bilgiyle dolu insan olduğunu, kâmil insandan alınmayan bilgiyi bilgi saymadığını izah eder. Şiiir yazmak da kâmillerden öğrenilmelidir. Aynı zamanda söylenmek istenenin sade olması gerektiğini düşünür.

Tasavvufi Yönü

Şiirlerinden hareketle şairin iyi bir din eğitimi gördüğü, hafız olduğu, tasavvufa intisap ettiği gibi sonuçlara ulaşılabilir. Tasavvufi yönüyle ilgili şiirlerinin satır aralarında rastlanan bilgiler birbirinden farklılık gösterebilmektedir: Karasoy ve Yavuz tarafından hazırlanan Âşık Ömer Divanı'na göre 701 numaralı şiirdeki;

“Hak bize kıldı keremler ilm-i mânâ okuduk
Hâce-i dâna önünde ders-i âlâ okuduk
Mürşid-i kâmil yüzünde sırrı-ı sevda okuduk
Sırra vâkıf olmak için ilm-i esma okuduk” mısraları ve 606 numaralı şiirindeki;

“Biz cevâhir kânıyız mercanı anlar tanırız
Kâmilinden ders okur erkânı anlar tanırız

...

Müşkilin arz etmeden her cânı anlar tanırız” mısraları onun tasavvufta seyr-ü sülûka girdiği ve manevi mertebeler kat ettiğini gösterir. Burada intisap ettiği tarikattan bahsetmeyen Âşık Ömer'in, 1046 numaralı şiirinde geçen;

“Kurtarıp keştini tûfan-ı gam-ı mellâhi ol

Gir tarik-i müstakime hem dahı Cerrahî ol” mısralarından hareketle Cerrahî adında bir tarikatın müridi olabileceği sonucu çıkarılabilir. Ancak âşık bir başka şiirinde ise Mevlevî olduğunu ifade eder:

Biz tarik-ı Mesneviyiz
Molla Celal'in sırrıyız
Kuşdilini pek biliriz
Vird-i Süleyman'ı okuduk biz³

Ergun, onun Mevlevî olabileceğini fakat ona tamamen bağlı olduğunu gösteren bir delil olmadığını söyler. Ömer'in Bektaşî olabileceğini iddia edenlere de karşı çıkar ve Bektaşî olamayacağını kanıtı olarak, adının Ömer olmasını gösterir (1936: 77).

Dua ve Beddua

Âşık Ömer'in divanında çokça beddua içeren mısralara rastlanmaktadır: öyle ki insanlardan, rakipten yediği darbelerin acısını beddua ederek azaltmaya çalışmaktadır. Yukarıdaki şiirde kendisini sevgilisinden ayıranlara beddua etmektedir. Bir de rakiplerine yani daha çok divan edebiyatında kullanılan ve bir mazmun olan âşığın rakiplerine şair beddua eder ve buna şiirlerinde yer verir.

Guşan-i âlemde bugün bedenler
Maildir ağyara hem simin-tenler
Ol maçımu benden cuda edenler
Dilerim Huda'dan bulmasın rahmet (Karasoy-Yavuz, 2010: 127).

Geçir günü gamla hiç sefa sürme
Âlemde mahrum ol murada erme

³ (Ergun, 1936: 421)

Ahirette rahat yüzü görme
Cehennemde yerin nar olsun rakip

Dilerim zindanlar olsun durağın
Derd ü mihnetle geçsin her çağın
Tutulsun daima elin ayağın
Ruz u şeb (her) işin zar olsun rakip (Karasoy-Yavuz, 2010: 121).

Aşağıdaki şiirde görüleceği üzere Âşık Ömer'in birinden kötülük görmesi onu çok müteessir etmekte, o yüzden onlara karşı oldukça aleni ve katı beddualar etmektedir:

Sebeb oldun beni ayırdın yardan
Tıg-ı gazab sana yar olsun sana rakip
Kurtulma cihanda ab ile zardan
Köhne dünya başına dar olsun rakip

Doludur gözlerim yaş ile nemden
Ömer'i ayırdın o gonca fenden
Kurtulamayasın ders ü elemden
Bela mihnet başına var olsun rakip. (Albayrak, 2006: 9)

Bu mısralarda da Âşık Ömer yine sevgilisinden onu ayırdığı için rakibe beddua eder. Dinî hassasiyetlere sahip bir kişilik olarak Âşık Ömer'den beddua etmemeyi yeğlemesi beklenirken, o beddua etmekten de geri durmayan bir kişiliğe sahiptir.

Sevgili-Sevgi

Âşık Ömer'in şiirleri divan edebiyatı mazmunlarıyla dolu olmakla beraber sevgiliden genellikle şikâyet etmektedir. Onun sevgiliyle ilgili duygularında farklılıklar dikkati çekmektedir:

Baykuşun kendisi virandan gitmez
Viran olan yerde bülbüller ötmez
Ömer sevdiğinden bir gün ah etmez
Geçer bu günler güz yaza çevrilür (Ergun, 1936: 36).

Yukarıdaki dörtlükte tüm olumsuzluklara rağmen sevgiliden umutlu bir Âşık Ömer portresi vardır. Onun sevgiliden ayrı olduğu zamanlar güz mevsimi gibidir, soluktur ama güzel günler bir gün mutlaka gelecektir.

Güzellim ettiğın yanına kalmaz
Geçer bu güzelliğın baki kalmaz
Zamane dilberinde hakikat olmaz
Şimdiki güzeller vara çevrilür

Ancak yine aynı şiirin bu dörtlüğünde ise Âşık Ömer çok farklı bir sevgili anlayışıyla karşımıza çıkar: Burada yukarıdakinden çok farklı olarak sevgililerin, kadınların tamamen paraya-pula değer veren, güvenilmez insanlar olduklarını açıkça ifade etmiş yukarıdaki dörtlüğün tersine bir bakış açısı çizmiştir. Aşağıdaki şiirde ise sevgiliye isyan eden bir tutum söz konusudur:

Ey Ömer şemşir-i hasret sinemi etmekte çak

Hey diriga bu temennalar beni eyler helak
Çok zamandır gelmedi teşrif edip ol cism-ü pak
Yâre minnet bir yana hasma müdara bir yana (Ergun, 1936: 150)

Ancak şiirlerinin geneline bakılırsa kadınlara güveni sarsılmış bir kişilik söz konusudur.

Yar beni bir yanar ateşe koydun
Dünyada sağ olan yerde ne gezer
Sen kim diyende ol rakip uydun
Hayra niyet eden şerde ne gezer (Ergun, 1936: 236)

Gurbet

Âşık Ömer'in şiirlerinde yer alan önemli bir konu da gurbet temidir. Aşağıdaki dörtlükte de görüldüğü gibi şair gurbetten fazlaca yakınmaktadır. Âşık Ömer'in hayatında gurbetin büyük bir yeri vardır. Onun memleketine dönüp dönmediği belli değildir. Ancak ondaki gurbetin de çeşitleri vardır. Çalışmak, geçim için gurbet, tahsil için gurbet, savaşlara katıldığı için gurbet bir de aldığı vazifeler için gurbet vardır. (Yavuz- Karasoy, 2010: 14)

Ey Ömer kalmışım ben bu hasrette
Diyar-ı gurbette Şam-ı zulmette
Hep eller işrette zevk ü sohbette
Ben bir mekân bulmaz oldum ağlarım (Albayrak, 2006: 7)

Gezileri

Asker bir âşık olan Âşık Ömer, saz şairi olmasının da etkisiyle çokça geziler yapmış, Osmanlı coğrafyasının uzak yakın şehirlerinde bulunmuştur. Gittiği şehirlerle ilgili izlenimlerini ve duygularını şiirlerinde ifade etmiştir. Gurbetlik onu ağlatan bir durum olmakla birlikte o, gezmeyi çok seven bir âşıktır. Âşıklık geleneğinin en önemli özelliği de olan diyar diyar gezmek, Âşık Ömer için gelenekten aldığı güçle bu bir hayat biçimi haline gelmiştir. Divan'ında bu içerikte yer verdiği şiirler, "Bağdat, İstanbul (5 şiir), İzmir, Sinop, Bursa, Şam (2 şiir) ve Varna şehirleri yanında Sakız Adası (2 şiir), Tuna Nehri ve Edirne'deki Tunca Irmağı (1) hakkındadır (Faraşoğlu, 2023: 187).

Onun gezileri sırasındaki mutluluğu, şiirlerinde kendini açıkça belli eder. Bursa'yı anlattığı şiirinde onun şehri türbeleri, uzak-yakın semtleri ve sokaklarıyla etraflıca gezdiği, hatta yaylalarına dahi gittiği; buralarla ilgili gözlemlerini mısralarına aksettirdiği görülür.

Diyâr-ı Bursa'da eğlendik kaldık
Sürdük yüzümüzü ziyaret kıldık
Karapınar'ın soğuk suyun içtik
Ateş yaktık seyretsın yayan deyu
Kurşunlu kilse'yi görmeden gittik
Böreklerin kaymağına ban deyu
Monla Arab câmi'ini görenler
Berberleri sabun sunar yun deyu (Ergun, 1936: 16)

İstanbul Âşık Ömer'in kaleminde de hak ettiği ilgiyi ve değeri görmüştür. Divanında beş şiirle İstanbul'a yer veren Âşık Ömer, İstanbul'a olan sevgisini ve izlenimlerini kendine özgü üslubuyla anlatmıştır. O İstanbul'u payitaht olması, cami ve minareleri, türbeleri, gibi manevi mekânlarını anlattığı bölümlerde kendisini bu manevi atmosferin iklimine kaptırmış samimi bir mütedeyyindir.

Yenicâmi gibi yoktur dünyâda
Bârekâllah anı yapan üstâda
Namazını anda kılan ziyâde
Dâimâ okunur Kur'ân'ımız var
(Elçin, 1987: 49)

Der Ömer İslâmbol'a varmağa bu cân arzular
Hazret-i Eyyûb'una yüz sürmeğe cân arzular
Fukarânın beytidir ol dergehe cân arzular
Hazret-i Eyyûb gibi var bir eri İslâmbol'un
(Ergun, 1936: 301)

Ancak o İstanbul'un güzellerinden, eğlencelerinden, eğlencelerin yapıldığı yerlerden söz açtı mı bir başka kimlikle karşımıza çıkar.

Ben seni sevdim de tâ ki ezeli
Takınmış başına fıstık kızılı
Sereserpe Yenikapı güzeli
Lângakapısı'nda yârânımız var

Bi-tekellüf âşıkına sarılır dilberleri
İyş ü işret edecek bir hoşça yerdir Üsküdar
(Ergun, 1936: 20)

Sonuç

Uzun bir hayat yaşayan Âşık Ömer iki binin üzerinde şiir yazmıştır. Bu şiirlerin her birinin yazılma hikâyeleri vardır. Bazıları sanatsal kaygılar ve ilhamın yönlendirmesiyle yazılmakla birlikte bazıları gezileri, sevgilileri, dinî hayatı, savaşları gibi yaşadığı gerçeklikleri bizzat konu alan şiirlerdir. Bu şiirlerde şair yaşanan gerçekleri güçlü şekilde eserine yansıtmıştır. Burada biraz da şairin ait olduğu edebî geleneğin etkisi vardır. Âşık şiiri bir halk şiiridir ve sanatsallıktan ziyade toplumun gerçeklerini önceler. Bu edebiyat geleneğine ait eserlerde sanatsal metinlere göre hayatın gerçeklerine daha çok yaklaşılır.

Kesin olduğunu iddia etmek çok doğru olmasa da bu metinler üzerinden müellifin gerçek kimliğine, yazıldığı dönemin tarihî gerçeklerine yönelik çıkarımlar yapmak mümkündür.

Âşık Ömer'in şiirlerinde nerede doğduğu, nerelerde gezdiği, hangi şehri gezmek için seçtiği, nasıl bir hayat yaşadığı hakkında bilgiler yer almaktadır ve bunlar dikkate alınabilir düzeydedir. Bu çalışmada onun sevdiği kadınlara karşı bir güvensiz bir tavırda olduğu, kadınların rakip olarak düşündüğü kimselere meyletmesi karşısında onlara beddua etmekten geri durmadığı anlaşılmaktadır. Şair beddua etme

konusunda oldukça tercihen rahattır. Asker şair olduğu tarihi belgelerle sabit olan Âşık Ömer, savaş mefhumunu şiirlerinde işlemiştir. Hem bir asker olarak savaşa katıldığı hem de şiirleri ile savaşan askerlere moral verdiği anlaşılmaktadır. Savaşın sadece İslam için olması gerektiğini düşünür.

Âşık Ömer'in sürekli gurbette bulunması onun gezgin bir şair olduğuna işaret etmektedir. Gezmeyi seven bir kişilik olduğu, bunları anlatırken kurguladığı cümlelerde kolaylıkla hissedilmektedir.

Âşık Ömer dinî tasavvufi yönü güçlü bir şairdir. Şiirlerinde dini kavram ve şahsiyetlerden de oldukça fazla bahsetmektedir. Okuyan, bilginin peşinden koşan, kendisini sürekli yenileyen bir karakterdir. Bunlar onun şiirlerinin toplamına bir üslup özelliği olarak sinmiş, şairin daimi özellik olduğunu düşündüğümüz bazı çıkarımlardır.

Kaynakça

Albayrak, N. (2006). *Âşık Ömer (Aşk Ağlatır Dert Söyletir 3)*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Elçin, Ş. (1999). *Âşık Ömer*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ergun, S. N. (1936). *Âşık Ömer Hayatı ve Şiirleri*. İstanbul: Semih Lütfi Matbaa ve Kitabevi.

Faraşoğlu, Y. (2023). *Âşık Ömer Divanı'nda Şehirlere Yazılan Şiirler, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 30, 182-212.

Karahan, A. (1991). *Âşık Ömer*, TDV İslâm Ansiklopedisi, 4, s. 1.

Karasoy, Y. & Yavuz, O. (2003). 17. Yüzyıl Saz Şâiri Âşık Ömer Üzerine Bazı Mülâhazalar. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (13), 177-215.

Karasoy, Y. & Yavuz, O. (2010). *Âşık Ömer Divanı*. Konya: İnci Ofset.

Taymur İ. & Türkçapar, M. H. (2012). Kişilik: Tanımı, Sınıflaması ve Değerlendirmesi, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 4(2): 154-177.